

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

راهنمای معلم

تفکر و سبک زندگی

پایه هفتم

دوره اول متوسطه

وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

نام کتاب :	راهنمای معلم تفکر و سبک زندگی - پایه هفتم دوره اول متوسطه - ۸۱/۳
پدیدآورنده :	سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
مدیریت برنامه‌ریزی درسی و تألیف :	دفتر تألیف کتاب‌های درسی عمومی و متوسطه نظری
شناسه افزوده برنامه‌ریزی و تألیف :	محبوبه اسپیدکار، محمدمهدی اعتصامی، محمدجعفر جامه‌بزرگی، محمد حسینی، میترا دانشور، علی‌اکبر روشن‌دل، مهدخت صفاری‌نظری، فاطمه فلسفی، احمد غلامحسینی و بهمن مشفق‌آرانی (شورای برنامه‌ریزی بخش تفکر و پژوهش) - محمود معافی، سید امیر رون، عبدالرسول کریمی، سعید راصد، مهرداد سیاه‌پشت، مریم خسروانی، محمود اوحدی، روفیا دهقان، محمدرضا مقدادی و احمدیار محمدی (بخش آداب و مهارت‌های زندگی)
مدیریت آماده‌سازی هنری :	اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی
شناسه افزوده آماده‌سازی :	لیدا نیک‌روش (مدیر امور فنی و چاپ) - زهره بهشتی‌شیرازی (صفحه‌آرا) - سیده فاطمه محسنی، زهرا ایمانی‌نصر، رعنا فرج‌زاده‌دروئی، فاطمه گیتی‌جبین، سیده ملک‌ایزدی، مریم دهقان‌زاده، حمید نابت‌کلاچاهی (امور آماده‌سازی)
نشانی سازمان :	تهران - خیابان ایرانشهر شمالی - ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش (شهید موسوی) تلفن: ۸۸۸۳۱۱۶۱-۹، دورنگار: ۸۸۳۰۹۲۶۶، کد پستی: ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹ وبگاه: www.irtextbook.ir و www.chap.sch.ir
ناشر :	شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران - تهران - کیلومتر ۱۷ جاده مخصوص کرج - خیابان ۶۱ (داروپخش) تلفن: ۴۴۹۸۵۱۶۱-۵، دورنگار: ۴۴۹۸۵۱۶۰، صندوق پستی: ۳۷۵۱۵-۱۳۹
جایخانه :	شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران «سهامی خاص»
سال انتشار و نوبت چاپ :	چاپ دوم ۱۳۹۵

کلیه حقوق مادی و معنوی این کتاب متعلق به سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش است و هرگونه استفاده از کتاب و اجزای آن به‌صورت چاپی و الکترونیکی و ارائه در پایگاه‌های مجازی، نمایش، اقتباس، تلخیص، تبدیل، ترجمه، عکس‌برداری، نقاشی، تهیه فیلم و تکثیر به هر شکل و نوع، بدون کسب مجوز، ممنوع است و متخلفان تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند.

یکی از صفات امام خمینی این بود که تفکرشان بر تبعشان غلبه داشت. یعنی تفکر و اندیشیدن ایشان بیش از تتبع و جست‌وجو کردنشان در کتاب‌ها بود، به‌طور مثال وقتی درس مکاسب را می‌گفتند، من تعدادی کتاب به خدمتشان بردم و عرض کردم، اینها را هم ملاحظه بفرمایید، فرمودند: همه را ببرید، من باید خودم فکر کنم، کسی که این همه را نگاه کند، برای فکرش مجالی نمی‌ماند.

فهرست مطالب

سخنی با همکاران

بخش اول : راهنمای تدریس تفکر و پژوهش

۲	فصل اول : کلیات
۲	۱-۱- مقدمه
۲	۱-۲- ضرورت و اهمیت پرورش تفکر و تعقل
۳	۱-۳- جایگاه تفکر و تعقل در برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران
۵	۱-۴- رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی در برنامه درسی ملی
۷	۱-۵- فطرت‌گرایی توحیدی در برنامه درسی تفکر و پژوهش
۱۱	۱-۶- حکمت در برنامه درسی تفکر و پژوهش
۱۳	کلام آخر
۱۴	فصل دوم : آشنایی با برنامه درسی تفکر و پژوهش پایه اول متوسطه
۱۴	۲-۱- مقدمه
۱۴	۲-۲- اصول، مفروضات و رویکردهای برنامه درسی
۱۶	۲-۳- اهداف برنامه درسی
۱۸	۲-۴- انتظارات عملکردی
۱۹	۲-۵- جدول رابطه اهداف دوره و اهداف پایه اول متوسطه
۲۱	۲-۶- اصول حاکم بر برنامه درسی
۲۱	۲-۶-۱- اصول حاکم بر انتخاب و سازماندهی محتوا

- ۲۱ ۲-۶-۲ اصول حاکم بر روش‌های یاددهی - یادگیری
- ۲۲ ۲-۶-۳ اصول حاکم بر روش‌های ارزشیابی پیشرفت تحصیلی
- ۲۲ ۲-۶-۴ راهکارهای تحقق اصول
- ۲۳ ۲-۷ مضمین برنامه درسی تفکر و پژوهش پایه اول متوسطه
- ۲۴ ۲-۸ نقش‌ها (معلم، دانش‌آموز، خانواده، مدیر)
- ۲۵ ۲-۹ منابع (محیط، مواد و رسانه‌های آموزشی)
- ۲۶ ۲-۱۰ شیوه ارزشیابی پیشرفت تحصیلی
- ۳۲ ۲-۱۱ برنامه آموزشی
- ۳۳ ۲-۱۲ ارتباط برنامه درسی تفکر و پژوهش و سایر دروس پایه

۳۴ فصل سوم : صلاحیت‌های معلمان برای اجرای برنامه درسی تفکر و پژوهش

- ۳۴ ۳-۱ صلاحیت‌های اجرا
- ۳۵ ۳-۱-۱ شناخت ویژگی‌های مخاطبان
- ۳۵ انسان و تفکر
- ۳۵ رشد شناختی و تفکر
- ۳۶ تفکر و زبان
- ۳۷ ۳-۱-۲ کاربرد روش‌های یاددهی - یادگیری
- ۳۸ آموزش به کمک بحث گروهی
- ۳۹ آموزش برای یادگیری اکتشافی
- ۴۰ آموزش به کمک یادگیری مشارکتی
- ۴۱ ۳-۱-۳ مدیریت فرایند یادگیری
- ۴۱ صبر و تحمل معلم
- ۴۲ پرسشگری معلم
- ۴۵ هدایت مباحثات
- ۴۷ قصه‌گویی و داستان‌خوانی
- ۴۹ ۳-۲ صلاحیت‌های انتخاب‌گری (انتخاب محتوا)
- ۴۹ ۳-۲-۱ انتخاب فعالیت از بین فعالیت‌های نیمه‌تجویزی
- ۴۹ ۳-۲-۲ انتخاب مواد و رسانه‌های آموزشی

۴۹	معیارهای انتخاب داستان برای برنامه درسی تفکر و پژوهش
۵۰	معیارهای انتخاب فیلم برای برنامه درسی تفکر و پژوهش
۵۲	۳-۳-۳ صلاحیت طراحی فعالیت (بخش غیر تجویزی یا اختیاری)
۵۲	۳-۳-۱ اصول طراحی فعالیت
۵۳	۳-۳-۲ چارچوب طراحی فعالیت
۵۵	۳-۳-۳ سازماندهی فعالیت‌های یک جلسه
۵۷	فصل چهارم : فرایند اجرای درس‌های تفکر و پژوهش
۵۷	۴-۱ مقدمه
۵۸	۴-۲ درس‌های بخش تفکر و پژوهش در یک نگاه
۶۰	۴-۳ فرایند اجرای درس‌های تجویزی (الزامی)
۱۱۹	۴-۴ فرایند اجرای درس‌های نیمه‌تجویزی (انتخابی)
۱۴۸	منابع بخش اول

بخش دوم : راهنمای تدریس آداب و مهارت‌های زندگی (سبک زندگی)

۱۵۲	مقدمه
۱۵۳	سخنی با مدرسان و معلمان
۱۵۴	فصل اول : معرفی برنامه آداب و مهارت‌های زندگی (سبک زندگی) در دوره اول متوسطه
۱۵۴	۱-۱- تعریف سبک زندگی و دیدگاه‌های مختلف در ارتباط با آن
۱۶۱	۱-۲- مفهوم ادب از منظر دین مبین اسلام و اهمیت ادب آموزی
۱۶۲	۱-۳- مفهوم لغوی آداب
۱۶۲	۱-۴- مفهوم ادب و آداب در آرای مربیان مسلمان
۱۶۴	۱-۵- جمع‌بندی دیدگاه‌های مختلف درباره ادب و آداب از منظر دین مبین اسلام و مربیان مسلمان
۱۶۵	۱-۶- مفهوم آداب و رسوم و سنت از منظر جامعه‌شناسان غربی
۱۶۶	۱-۷- تفاوت اخلاق و آداب و مهارت‌های زندگی

- ۱۶۷ ۸-۱- تعریف مهارت
- ۱۶۸ ۹-۱- تعاریف مهارت‌های زندگی
- ۱۷۰ ۱۰-۱- تفاوت آداب و رسوم با مهارت‌های زندگی
- ۱۷۰ ۱۱-۱- جمع بندی تعاریف در خصوص آداب و مهارت‌های زندگی (سبک زندگی)
- ۱۷۱ ۱۲-۱- اهمیت آداب و مهارت‌های زندگی در تعلیم و تربیت اسلامی
- ۱۷۱ الف) نمونه‌هایی از مصادیق تربیت جسمانی در اسلام
- ۱۷۳ ب) تربیت عقلانی
- ۱۷۴ ج) تربیت عاطفی
- ۱۷۵ د) تربیت اجتماعی
- ۱۷۶ ۱۳-۱- تاریخچه آموزش آداب و مهارت‌های زندگی
- ۱۷۷ ۱۴-۱- آموزش مهارت‌های زندگی در ایران
- ۱۷۸ ۱۵-۱- ماهیت آموزش آداب و مهارت‌های زندگی (سبک زندگی)
- ۱۷۹ ۱۶-۱- نتایج آموزش آداب و مهارت‌های زندگی
- ۱۷۹ الف) مزایا در حوزه فردی
- ۱۸۰ ب) مزایا در حوزه بین فردی
- ۱۸۰ ج) مزایا در حوزه فردی- اجتماعی
- ۱۸۱ ۱۷-۱- رویکرد آموزش آداب و مهارت‌های زندگی
- ۱۸۱ ۱-۱۷-۱ رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی (رویکرد عام حاکم بر برنامه درسی)
- ۱۸۲ ۲-۱۷-۱ رویکرد خاص حاکم بر برنامه درسی آموزش آداب و مهارت‌های زندگی
- ۱۸۳ ۱۸-۱- اهداف کلی برنامه درسی آداب و مهارت‌های زندگی در دوره اول متوسطه
- ۱۸۳ ۱۹-۱- اهداف کلی آموزش آداب و مهارت‌های زندگی در دوره اول متوسطه
- ۱۸۵ ۲۰-۱- اهداف برنامه درسی آموزش آداب و مهارت‌های زندگی در پایه اول متوسطه
- ۱۸۶ ۲۱-۱- انتظارات از سایر برنامه‌های درسی در ارتباط با آموزش آداب و مهارت‌های زندگی

فصل دوم : کلیاتی از شیوه‌های تدریس در حوزه آداب و مهارت‌های زندگی (سبک زندگی)

- ۱۸۸ و شیوه ارزشیابی
- ۱۸۸ ۱-۲- فرایند یادگیری آداب و مهارت‌های زندگی (سبک زندگی)
- ۱۸۸ ۲-۲- روش شناسی تدریس آداب و مهارت‌های زندگی (سبک زندگی)

- ۱۹۷ ۲-۳- شیوه ارزشیابی از آموخته‌های فراگیران در درس آداب و مهارت‌های زندگی
- ۱۹۸ ۲-۴- نکاتی درباره شیوه خودارزیابی
- ۱۹۹ ۲-۵- نکاتی درباره همتاسنجی و قضاوت خانواده
- ۱۹۹ ۲-۶- زمان انجام شیوه‌های ارزشیابی و نظام نمره‌دهی
- ۲۰۳ ۲-۷- ساختار کتاب درسی آداب و مهارت‌های زندگی پایه اول متوسطه
- ۲۰۵ فصل سوم : راهبردهای یاددهی — یادگیری در تدریس دروس مختلف (سبک زندگی)
- ۲۰۵ ۳-۱- روش تدریس درس «من کیستم؟ (۱)»
- ۲۰۷ ۳-۲- روش تدریس درس «خودآگاهی چیست؟»
- ۲۱۰ ۳-۳- روش تدریس درس «بلوغ من چگونه است؟ (ویژه دختران)»
- ۲۱۹ ۳-۴- روش تدریس درس «آداب پوشش و آراستگی (ویژه دختران)»
- ۲۲۴ ۳-۵- روش تدریس درس «مهارت‌های مطالعه و یادگیری»
- ۲۲۹ ۳-۶- روش تدریس درس «مدیریت زمان»
- ۲۳۵ ۳-۷- روش تدریس درس «مهارت‌های ارتباطی و آداب معاشرت»
- ۲۴۱ ۳-۸- روش تدریس درس «سبک‌های ارتباطی ما با دیگران چگونه است؟»
- ۲۴۶ ۳-۹- روش تدریس درس «سبک زندگی»
- ۲۴۷ ۳-۱۰- روش تدریس درس «مهارت قاطعیت و جرأت‌ورزی»
- ۲۵۳ ۳-۱۱- روش تدریس درس «تضاد و اختلافات خود را با دیگران چگونه مدیریت کنیم؟»
- ۲۵۸ ۳-۱۲- روش تدریس درس «اضطراب چیست؟»
- ۲۶۳ ۳-۱۳- روش تدریس درس «خشم خود را چگونه کنترل کنیم؟»
- ۲۷۰ ۳-۱۴- روش تدریس درس «معیار من در انتخاب دوست چیست؟ (انتخابی)»
- ۲۸۳ ۳-۱۵- روش تدریس درس «ارتباط با خانواده، همسایگان و معلمان چگونه است؟»
- ۲۸۶ ۳-۱۶- روش تدریس درس «مهارت تاب‌آوری و تحمل سختی (انتخابی)»
- ۲۹۰ ۳-۱۷- روش تدریس درس «مهارت‌های شاد زیستن (انتخابی)»
- ۲۹۵ فهرست فعالیت‌های اختیاری
- ۲۹۷ معرفی کتاب‌هایی برای مطالعه معلم

سخنی با همکاران

ما به عنوان معلّم به طور حتم، در ذهن خود با سؤالات بی‌شماری دربارهٔ چستی و چگونگی تعلیم و تربیت مؤثر مواجه بوده و هستیم و در جایگاه معلّم یا اولیای دانش‌آموز دربارهٔ آن با خود اندیشیده‌ایم و با دیگران گفت‌وگو کرده‌ایم. اغلب اوقات از ضعف توانایی دانش‌آموزان در ایده‌پردازی، توضیح و ترکیب ایده‌ها، استدلال، قضاوت صحیح، استفاده از معیار، احساس مسئولیت در قبال جامعه و طبیعت، چرا اهل بحث و تبادل نظر نیستند و چرا به هنگام اختلاف نظر منطقی عمل نمی‌کنند، شکایت داریم. شاید در درجهٔ اوّل باید از خود بپرسیم که ما به‌عنوان متولیان امر تعلیم و تربیت چه اقدامی انجام داده و باید انجام دهیم!

لازمهٔ پرورش توانایی‌های قضاوت و ارزیابی ایده‌های دیگران و خلق ایده‌های نو و ...، این است که دانش‌آموزان این فرایندها را در عمل فراگیرند؛ یعنی همراه با درک مفاهیم، مهارت‌های ذهنی را نیز کسب و به آنها عمل کنند. فرایندی که طی آن، دانش‌آموزان هنگام مواجهه با هر سؤال و مسئله‌ای، برای پاسخ‌گویی به آن براساس روش و معیارهای صحیح عمل کنند؛ یعنی به‌طور مناسب دربارهٔ آن فکر و عاقلانه عمل کنند. تأکید بر این فرایند، از این واقعیت ریشه می‌گیرد که برای مواجهه شدن با دگرگونی‌های سریع که در جامعه اتفاق می‌افتد، صلاحیت‌های ایجاد شده در افراد باید نیازهای حال و آیندهٔ آنها را برآورده کند، به این معنا که باید بر یادگیرنده و یادگیری به معنای سازماندهی مجدد ذهن متمرکز شد و روش و منشی را در یادگیرنده پرورش داد که او را به سوی فهم آراء خود و دیگران، از خود بیرون آمدن و توجه به پیامدهای اعمال و کردار و تأمین مصالح نهایی فرد و اجتماع راهنمایی کند.

از این منظر، دانش‌آموزان باید یاد بگیرند، چگونه از ایده‌های خود در برابر جمع دفاع کنند، چه وقت و چگونه در معیارهای خود تجدیدنظر یا بر حفظ آن پافشاری کنند. دانش‌آموزانی که به یادگیری ارجح بنهند، بخواهند و بتوانند به‌طور مستقل فکر کنند و محدودیت‌های تفکر انفرادی و لزوم هم‌افزایی و تولیدنظر بر پایهٔ تعامل را درک کنند، و در نهایت دریابند کیستند، چیستند، از کجا آمده‌اند، کجا بروند و به کجا خواهند رفت.

برنامهٔ درسی تفکر و پژوهش برای تسهیل گام برداشتن دانش‌آموزان در این مسیر طراحی شده است. از همکاران ارجمند انتظار می‌رود با ایجاد فضای مناسب در کلاس درس فعالیت‌های یاددهی-یادگیری را به گونه‌ای هدایت کنند که به تحقق هر چه بیشتر یادگیری موردنظر منجر شود.